

PÄRANDKOOSLUSTE
KAITSE ÜHING

JUHEND LOODUSDIREKTIIVI I LISA POOL- LOODUSLIKE ELUPAIGATÜÜPIDE SEISUNDI HINDAMISEKS

Töövõtulepingu nr 4 -1.1/244 aruanne

Tartu 2010

SISUKORD

Sissejuhatus	3
*1630 Läänemere kesk-ja põhjaosa rannaniidud.....	4
4030 Euroopa kuivad nõmmed.....	6
5130 hariliku kadaka (<i>Juniperus communis</i>) kooslused nõmmedel või karbonaatse mullaga rohumaadel (kadastikud).....	8
6210 <i>Festuco-Brometalia</i> -kooslustega poollooduslikud kuivad rohumaad ja põõsastikud karbonaatsel mullal	11
*6210 <i>Festuco-Brometalia</i> -kooslustega poollooduslikud kuivad rohumaad ja põõsastikud karbonaatsel mullal (olulised käpaliste kasvukohad)	13
*6270 Fennoskandia madalike liigirikkad arurohumaad	15
*6280 põhjamaised lood ja eelkambriumi karbonaatsed silekaljud.....	17
6410 sinihelmikaniidud (<i>Molinia caeruleae</i> -kooslused) karbonaatsel või turvastunud mullal või savisetetel.....	19
6430 niiskuslembesed serva-kõrgrohustud tasandikel ja mäestikes alpiinse vööndini.....	21
6450 põhjamaised lamminiidud	23
6510 aas-rebasesaba <i>Alopecurus pratensis</i> ja ürt-punanupuga <i>Sanguisorba officinalis</i> madalikuniidud.....	25
*6530 Fennoskandia puisniidud.....	27
7230 aluselised ja nõrgalt happelised liigirikkad madalsood	29
*8240 plaatlood.....	31
9070 Fennoskandia puiskarjamaad	33

SISSEJUHATUS

Käesolev aruanne on koostatud vastavalt 12. oktoobril 2010. aastal Keskkonnaministeeriumi ning Pärandkoosluste Kaitse Ühingu (PKÜ) vahel sõlmitud töövõtulepingule.

Tellitud töö eesmärgiks on koostada juhend Euroopa Liidu loodusdirektiivi I lissasse kantud pool-looduslike elupaikade seisundi hindamiseks vastavalt Natura 2000 standard andmevormi nõuetele ja 15 elupaigatüübi kohta. Juhendi koostamiseks moodustati töögrupp koosseisus Aveliina Helm, Rein Kalamees, Toomas Kukk, Meeli Mesipuu ja Elle Roosalu. Lamminiitude juhendi koostamisel osales konsultandina Jaak-Albert Metsoja. Juhendi koostamisel on üldiseks suuniseks olnud Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat (Paal, J. 2007, Teine, parandatud ja täiendatud trükk. Eesti Keskkonnaministeerium, Auratrükk, Tallinn, 308 lk.) ning Keskkonnaameti poolt 2010. aasta alguses koostatud üldjuhend pool-looduslike niidukoosluste ja nendega seotud elupaikade inventuuri ning seisundi kirjeldamise põhimõtetega.

Valminud juhendit ei tule pidada lõplikuks eeskirjaks, loodetavasti annab see alust edasisteks aruteludeks ning täpsustusteks.

9. detsember 2010

Meeli Mesipuu
PKÜ juhatuse liige

*1630, Läänemere kesk-ja põhjaosa rannaniidud

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Madalmurusus¹ või kuni keskmise kõrgusega rohustu (nniidetavate variantide puhul)

Halofiilsete taimeliikide rohkus

Soolakulaikude olemasolu

Esinduslikkus

A – väga hea	Niit on suurelt osalt madalmurusus või suhteliselt madala rohustuga (nt eelmisel aastal lõppenud hoolduse puhul), kõrgekasvulisemaid konkurentliike (pilliroog, kare kaisel, merimugulkõrkjas, harilik orashein ja roog-aruhein esineb väga vähesel määral. Lindude seisukohalt on eriti oluline kõrgtaimestikuvaba veepiir. Rannaniitu ei ole kuivendatud. Saliinses võõndis kasvab ohtralt halofiile (tuderluga, rannikas, rand-teeleht, rand-õisluht, nadaheina liigid, linaheine ja väike maasapp jt.), suprasaliinne võõnd on liigirikas (lisaks halofiilidele ka arvukalt madala- ja keskmisekasvulisi rohttaimi). Positiivseks jooneks on nii mere ja jää kui ka kariloomade tallamise tulemusel tekkinud hõredalt taimestunud soolakulaigud, mida asustavad väga halofiilsed liigid (harilik soolarohi, rand-soodahein, harva ka hall soolmalts). Positiivseks tunnuseks on ka rannaniidu suuremõõtmelisus, mille tulemusel tavaliselt on tekkinud mikroreljeefi mosaiikkus. Põõsastiku osatähtsus ei ületa 5 %.
B - hea	Niit on keskmisel määral madalmurusus või on suprasaliinses võõndis keskmise kõrgusega rohustu (nt ala- või suhteliselt hiljuti lõppenud hoolduse puhul), kõrgrohustu osatähtsus on alla 20 %. Niitmise on laiguline, karjatamine ala- või ülekoormusega. Saliinses võõndis on valdavalt madalakasvulised halofüüdid, suprasaliinses võõndis on arvukalt madala- ja keskmisekasvulisi rohttaimi. Ülekarjatamise tingimustes on niidul ohakaid ja luht-kastevarre mäntaid. Alakarjatamise puhul on märgata soolakulaikude kinnikasvamist. On märgata põõsastiku laienemist (katvus 5-20 %).
C - keskmine	Niit on 50% või enama ulatuses kaetud kõrgrohustuga (lausaline või suurte laikudena, veepiir ei ole avatud). Saliinses võõndis on madalakasvulised halofüüdid säilinud, kuid nende osatähtsus kõrgrohustu arvel langenud. Suprasaliinses võõndis on madala- ja keskmisekasvuliste liikide kasv takistatud suurekasvulisemate (eriti roog-aruheina) tõttu. Hooldus puudub või on täiesti ebapiisav. Soolakulaigud on kinni kasvanud. Põõsastiku osatähtsus on üle 20 %.

¹ Madalmuruseks loetakse ala, kus rohu kõrgus on 3-5 cm. Kuna madalmurusus on oluline kurvitsaliste ja kõre seisukohast, siis on oluline, et just merepoolne osa rannaniidust oleks madalmurune. Madalmuruse osakaalu üldise eesmärgina seada on raske. Hästi hooldatud rannaniidul moodustuvad erineva rohu kõrgusega laigud, kus madalmuruste osade vahel on lindudele sobivaid 10-20 cm kõrguse rohuga alasid. Ülejäänud osal rannaniidust ei tohiks rohi olla kõrgem kui 50-75 cm (v.a üksikud rootutid) (vt Rannaniitude hoolduskava. Koostaja Silvia Lotman 2009/2010)

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Niitu niidetakse ja/või karjatatakse regulaarselt sobiva koormusega pikema aja jooksul või on see lõppenud alles nii hiljuti, et koosluse struktuur pole veel halvenenud. Saliinne ja suprasaliinne võõnd on tüüpilise liigilise koosseisuga (puudub kõrgrohustu või on selle
--------------	---

	osatähtsus minimaalne). Mikroreljeef on mosaiikne, põdsastiku osatähtsus väike. Puuduvad niiskusrežiimi märgatavalt mõjutavad kuivenduskraavid.
II - hea	Elupaik on olnud hooldamata või hooldatud viimastel aastatel alakoormusega (karjatatud või niidetud laiguti või ebaregulaarselt). Iseloomulik taimestik on säilinud, kuid kõrgrohustu levib laiguti või ribadena (eriti veepiiril).
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud pikemat aega niitmata ja karjatamata. Iseloomulikud liigid on säilinud, kuid enamasti kiratsevad (ei õitse ega vilju) kõrgrohustu all. Domineerivad pilliroog, harilik orashein, roog-aruhein jt. kõrgekasvulised liigid. Suprasaliinses vööndis levib võsastumine.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Elupaika niidetakse ja/või karjatatakse regulaarselt sobiva koormusega
II - head eeldused	Niitmine laigutine või ebaregulaarne, karjatamiskoormus väike või karjatamine äsja lõppenud
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Niitmine ja karjatamine lõppenud, ala aktiivselt võsastumas ja suures osas kattunud kõrgrohustuga.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Võimalik kohe asuda regulaarselt niitma, või tõsta (või vähendada) karjatamiskoormust
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajalik eelnev kõrgrohustu (nt vana pilliroo) lappide niitmine ja niite koristus, järgnevalt niita regulaarselt ja karjatada ajutiselt elupaiga nõuetest suurema koormusega
III – raske või võimatu taastada	Vajalik suuremahuline kõrgrohustu korduv niitmine (trimmerdamine, põletamine), selle koristamine, võsa raie ja selle koristamine ning järgnevalt suure koormusega karjatamine.

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärus	Ala suurepindalaline või moodustab naabruse niitudega kompleksi, arvukate tüüpiliste, kuid ka haruldasemate taimeliikisega ja maastikuliselt mitmekesine, jätkusuutlik (seisundi poolest sobilik ka haruldasematele linnuliikidele ja/või kõrele)
B – kõrge kaitseväärus	Ala suure või keskmise pindalaga, esinduslikkus hea, taimestiku ja/või linnustiku kõrge või keskmise väärtusega, tüüpilise maastikuga, kergesti või keskmise jõupingutusega taastatav.
C – keskmine kaitseväärus	Ala väikesepindalaline, keskmise liigilise ja maastikulise esinduslikkusega.

4030, Euroopa kuivad nõmmed

NB! Natura käsiraamatu järgi kuuluvad 4030 elupaigatüüpi ka kuivad paluniidud. Siiski võiks paluniitude puhul otsuse teha lähtuvalt konkreetse ala taimestikust ja nõmmede alla paigutada pigem väheproduktiivsemad variandid (kus tavaliselt kasvab ka kanarbikku), lopsakama rohustuga paluniidud kuuluvad pigem tüübi 6270 alla.

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid esineb, seda suurem on esinduslikkus):

Kestev ja mõõduka intensiivsusega majandustegevus (keskkonnatingimustest ja/või alltüübist sõltuvalt – põletamine, karjatamine või niitmine).

Lageda nõmmeala suurus.

Hõre, madal ja mosaiikne taimekooslus, kus kasvab/elab võimalikult suur hulk nõmmedele iseloomulikke liike.

Esinduslikkus

A – väga hea	Vastab täielikult tüübikirjeldusele. Traditsiooniline, mõõdukas majandustegevus (põletamine, karjatamine, niitmine) kestab või on lõppenud suhteliselt hiljuti. Elupaiga taimekooslused ei ole degradeerunud. Lagedad alad on võimalikult suured ja võimalikult mitmekesise ja vastavale nõmmetüübile iseloomuliku taimkattega. Kanarbikurikastel nõmmedel vaheldub kanarbik rohttaimede enamusega laikudega. Põõsaste ja puudega kinnikasvamine on vähene ja see ei ole muutnud elupaiga valgustingimusi. Nõmme- ja paluniitude taimkate on madal ja hõre, selles ei leidu orasheina, keraheina jm kõrreliste monodominantseid kogumikke.
B - hea	Vastab hästi tüübikirjeldusele. Majandustegevus (põletamine, karjatamine, niitmine) on lõppenud. Elupaiga taimekooslustes on märgata degradeerumise ilminguid. Taimkate on ühetaoline ja suhteliselt liigivaene. Avatud alad on keskmise suurusega või fragmenteeritud. Kanarbikurikastel nõmmedel on kanarbik pidev. Rohttaimede enamusega laigud puuduvad. Põõsaste (kadakas, pajud) ja/või puudega (mänd, kask, haab) kinnikasvamine on muutnud elupaiga valgustingimusi. Nõmme- ja paluniitude taimkate on suhteliselt tihe ja kõrge, selles esineb orasheina, keraheina jm. kõrreliste monodominantseid kogumikke. Iseloomulik on tüse kulukiht.
C - keskmine	Vastab tüübikirjeldusele mõõndustega. Majandustegevus (põletamine, karjatamine, niitmine) on lõppenud ammu. Elupaiga nõmmekooslused on degradeerunud. Taimkate on ühetaoline ja liigivaene. Avatud alad on väikesed. Kanarbikurikastel nõmmedel on kanarbik eakas, kõrge ja pidev. Alad on põõsaste (kadakas, pajud) ja/või puudega (mänd, kask, haab) kinnikasvanud. Põõsarinne on liitunud. Nõmme- ja paluniitude säilinud fragmentide taimkate on tihe, kõrge ja liigivaene. Leidub degradeerunud nõmme ja paluniitudele iseloomulikke liike (nt. orashein, jäneskastik, angervaks jt.).

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Elupaik on püsivas ekstensiivses hoolduses (põletamine, karjatamine, niitmine) või ei ole
--------------	---

	hoolduse lõppemise järel koosluse struktuur ja taimkate veel muutunud (vt esinduslikkus A).
II - hea	Elupaik on hooldamata, kuid iseloomulik nõmme või niidutaimestik on säilinud. Alal on suurenenud on põõsaste ja puude hulk, mis halvendab valgustingimusi rohurindes. Iseloomulik on tüse kulukiht (vt esinduslikkus B).
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud hooldamata pikemat aega. Esineb ulatuslik põõsastumine/metsastumine. Lagedad alad on väikesed või puuduvad. Iseloomulike liikide hulk on oluliselt vähenenud ja domineerivad kõrged ja nõmmekoosluse degradeerumist indikeerivad liigid (vt esinduslikkus C).

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Majandustegevus (põletamine, karjatamine, niitmine) alal kestab ja selle katkemist ei ole ette näha.
II - head eeldused	Regulaarne majandustegevus (põletamine, karjatamine, niitmine) alal on katkenud aga eksisteerib perspektiiv selle taasalustamiseks.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Majandustegevus on lõppenud ja perspektiiv selle taasalustamiseks puudub.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Ala on võimalik taas-majandama (põletama, karjatama, niitma) hakata ilma spetsiaalsete eeltöödeta. Juurdepääs alale on hea.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Majandamisega taas-alustamine on võimalik koheselt. Vajalik on põõsaste ja puude eemaldamine. Juurdepääsutee on suhteliselt kergesti rajatav.
III – raske või võimatu taastada	Majandamine ei ole otstarbekas. Sekundaarne suktessioon alal on arenenud piirini, mil mõistlikum on ala väärtustada areneva metsana. Juurdepääsutee puudub.

Üldine looduskaitseväärus

Nõmmede üldise looduskaitsevääruse määramiseks peab arvestama ka muid (nt ornitoloogilisi, entomoloogilisi) aspekte. Seetõttu peaks hindaja ära märkima, milline informatsioon on otsusel aluseks olnud.

A-väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus väga hea taastamis-/taastumispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus väga hea või hea taastamispotentsiaaliga (sõltub ka alade suurusest ja sidususest)
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus keskmise taastamispotentsiaaliga või hea taastamispotentsiaaliga (väga väikeste alade puhul)

5130, hariliku kadaka (*Juniperus communis*) kooslused nõmmedel või karbonaatse mullaga rohumaadel (kadastikud)

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Põõsarindes domineerib kadakas, puurinne puudub või on väheldane ja koosneb enamasti ainult vanadest isenditest. Noor lausaline kadaka järelkasv puudub, kadakad on vanad, klumpidena.

Mosaiiksus

Hooldus (karjatamine, niitmine ja/või aeg-ajalt kadakate eemaldamine)

Niidukamara olemasolu

Liigirikas rohurinne

Eestis levinud kadastikud saab laias laastus jaotada kaheks:

1) kadastikud endistel loopealsetel (lookadastikud): ajalooliselt loopealsed, kuid mille säilitamine loopealsena ei ole enam võimalik või soovitatav. Asuvad paealusel põhjal, muld on õhem kui 30 cm. Lookadastiku kadakate katvus peaks jääma vahemikku 75-90%, väiksema kadakate katvuse puhul on soovitatav ala defineerida loopealsena (*6280). Kadastik on elupaigaks määramiseks piisavalt sobilik vaid siis kui vähemalt osaliselt on säilinud niidukamarat ning kadakate katvus ei ületa 90%. Kui on soov ala majandada (karjatada) maahooldustoetuste raames, siis tuleks lookadastikku hõrendada <60% katvuseni ning defineerida ala avatud loopealsena. NB! Eelnevalt hinnata taastamise edukust! Suure kadakate katvusega alal (90-100%, niidukamar puudub, valgustingimused väga halvad) on ala koosluse säilimise väljavaated kehvad ning taastamine sageli väga kulukas või võimatu. Sellise kadastiku hooldamine ja säilitamine ei ole karjatamise-niitmise teel jätkusuutlik ja mõttekas.

2) kadastikud teistsugustel kooslustel: kadastikud, mis on tekkinud palu- nõmme- ja pärisaruniitude võsastumisel. Mulla sügavus enamasti üle 30 cm. Selliste koosluste puhul on soovitatav nende säilitamine võimalikult avatud kadastikuna (kadakate katvus alla 80%, niidule iseloomulikud liigid olemas) või taastamissoovi korral vastava niidutüübina (kadakate katvus alla 30%) Piisava avatuse (30-75%) tagab pikaajaliselt vaid kadakate ja teiste puittaimede väljaraiumine ja/või karjatamine-niitmine.

Kadastikud tekivad ka **kultuurniitudele** ja **endistele põldudele**. Piisava aja möödudes on selliste alade loodusväärtus vahel peaaegu võrdne ajalooliste pool-looduslike kooslustega. Kui intensiivsest maakasutusest on möödunud küllalt kaua (üle 20 aasta), ala ei ole veel täielikult võsastunud, koosluses leidub kaitsealuseid taime- ja loomaliike ning valgusnõudlikke niiduliike, ning seal ei esine enam üheaastaseid ruderaale, võib ka selliseid alasid

käsitleda kadastikuna elupaigatüübi 5130 mõttes. Esinduslikkuseks määrata D. Seejärel sõltub maaomanikust, kas ta soovib haarata ala poollooduslikku majandamisse või laseb muutuda metsaks. Primaarse tekkega kadastikke leidub vähesel määral vaid mereäärsetel klibuvallidel (Undva, Kassari jt).

Esinduslikkus

A – väga hea	Lookadastiku puhul kadakate katvus 75-90% Teist tüüpi kadastike puhul 30-75%. Tegu on hooldatava kooslusega (niitmine, karjatamine või/ka kadakate eemaldamine). Leidub kaitsealuseid taimeliike (nt. käpalisi) ja/või kaitsealuseid selgrootuid (nt. nõmme-tähnikesiniit, vareskaera-aasasilmik jt). Avatud laikudel on säilinud niidule omane struktuur (niidutaimed, niidukamar), head valgustingimused. Rohurinne mitmekesine, lisaks varjataluvatele liikidele leidub ohtralt ka valgusnõudlikke niiduliike. Metsadele iseloomulike liikide esinemine on piiratud kadakaalustega. Põõsarinne moodustub peamiselt kadakatest, vähesel määral ka teisi liike. Puurinne puudub või on vähearvukas (üksikutest vanadest puudest koosnev). Enamik kadakatest on vanemad kui 30 aastat, noori kadakaid leidub vähem ja nende esinemine on piiratud vanemate kadakaklumpide servadega.
B - hea	Kadakate katvus ei ületa 90%! Rohurindes palju varjataluvaid liike. Valgusnõudlikke liike on vähe, avatuna säilinud laikudes on sammal saavutanud suurema katvuse kui soontaimed, niidukamar siiski kohati olemas!
C - keskmine	Kadakate katvus on kuni 95%. Niidukamar on kadumas, valgusnõudlike liike on vähe, nende populatsioonid on hõredad. Palju on okkakõdu, valgustingimused on kehvad. Lisaks vanadele kadakatele on noort järelkasvu.

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Lookadastiku puhul ei ületa kadakate katvus 90%, teist tüüpi kadastike puhul 75%. Niidukamar on säilinud, ala on hooldatav – näha on kadakate eemaldamist või niitmist/karjatamist. Kadakad on enamuses osas vanad, valgustingimused kadakate vahel head. Puurinne puudub või on vähene (eriti tähelepanelik olla männi, kase ja kuuse noorte puude osas). Põõsarindes põhiliselt kadakas, vaid vähesel määral muid põõsaid.
II – hea	Kadakate katvus ei ületa 90%, ala on otsesest hooldusest väljas, kuid on näha märke kunagisest hooldamisest – vanad karjaaiad, kadakakännud. Enamus kadakaid on vanad ja suured. Niidukamar avatud kohtades enamasti alles, kuid kohati asendunud samblaga, laiguti esinevad metsaliigid ka avatuna säilinud kohtades. Põõsarindes lisaks kadakale ka teisi põõsaid, puurindes üksikuid puid.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Kadastik kohati lausaline, avatuna säilinud kohti vähe, niidukamarat säilinud vähe. Palju on noort kadakate järelkasvu, väljavaated säilimiseks ilma kadakate eemaldamiseta kehvad.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

Alade kadastikuna säilitamine nõuab hoolt (vähemalt kadakate ja muu võsa aeg-ajalt eemaldamist). Enamike Eesti kadastike puhul on tegu suktessioonilise vaheastmega avatud niidu ja metsakoosluse vahel. Tuleb hoolega hinnata, kas kadastikuna säilitamise jõupingutus on vaeva väärt – kinnikasvanud, lausaliste kadastike korral, kus niidukamarat ei ole säilinud, on ehk targem jätta ala looduslikku arengusse (metsastuda). Hästi säilinud aladel jällegi on kadastikuna säilitamise alternatiiviks ka niidukoosluse taastamine.

Ala karjatamise puhul on oht ülekarjatamisele, mis võib tekkida olukorras, kus karjatamiskoormuste määratlemisel arvatakse karjatatava ala sisse ka ala kadakatega kaetud osa. Kadastik ei tohi kindlasti minna lausaliselt liiga tihedaks – säilima peavad niiduilmelised laigud – selle tagab kadastiku harvendamine iga 3-4 aasta tagant.

I – väga head eeldused	Korraliku niidukamaraga kadastik, mille säilitamisest on maaomanik huvitatud (näha on ka majandamise märke). Kadakad on vanad, noori kadakaid on vähe, kadakate järelkasv on minimaalne. Puurinne puudub. Niidukamar on olemas.
------------------------	---

II - head eeldused	Ala on hooldamata, kuid tüübile omane taimestik on veel säilinud. Kadakate järelkasv ei ole arvukas
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Ala on hooldamata, palju on noori kadakaid ja/või puude järelkasvu.

Taastamise võimalused

Vanadest loopealsetest kujunenud kadastike puhul eelistada ala taastamist avatud loopealsena (viia kadakate katvus alla 60%). Eelnevalt hinnata taastumise edukust (kas liikidel on kuskilt tulla ehk kas läheduses on avatud loopealseid, taastamisjärgse karjatamise võimalus jms).

Muud tüüpi kadastike puhul on õigustatud ka ala säilitamine kadastikuna, aga kadakate katvus tuleb viia alla 80%. Lauskadastiku taastamine niidukamaraga koosluseks on väga raske ja nõuab pikaajalist hooldust ja seemnete leviks vajalikke niite ümbruskonnas

I – kerge taastada	Piisab üksikute põõsaste või puude eemaldamisest, et saavutada kadakate katvus alla 80%. Seejärel on võimalik niitma või karjatama hakata. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastatav/tekitatav. Niidukamar säilinud.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat kadakate eemaldamist. Muid puid (männid, kased) veel ei kasva.
III – raske või võimatu taastada	Lauskadastik või ulatusliku kadakate/männi/kase/kuuse järelkasvuga ala. Niidukamarat vähe või pole üldse. Juurdepääsutee puudub.

Üldine looduskaitseväärus

Eesti kadastike suurim väärtus on elupaigalise mosaiiksuse pakkumine – avatud laikude ja kadakaklumpide vaheldumine, mis sobib mitmetele selgrootutele ja lindudele, aga ka imetajatele. Selgrootutele on ebasobiv ka ala liigne tallamine. Looduskaitsest aspektist tuleks vanadele loopealsetele kujunenud kadastike puhul eelistada ala taastamist loopealsena (kadakate katvuse viimine alla 60%). Kui ala ei soovita loopealsena kasutusse võtta, tuleks vältida koosluse muutumist lauskadastikuks ja proovida seda säilitada alla 95% katvusega kadastikuna. Muud tüüpi kadastike puhul on kõrge looduskaitseväärus enamasti aladel, kus kasvab/elab looduskaitsealuseid liike ja kus kadakate katvus jääb alla 80%. Lauskadastikel looduskaitseväärus Eestis puudub.

A- väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus väga hea säilimispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad, elupaigana haruldased, leidub kaitsealuseid liike.
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus väga hea või hea säilimispotentsiaaliga. Säilinud on niiduelemente, liigirikas kooslus.
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus keskmise säilimispotentsiaaliga.

6210 Festuco-Brometalia-kooslustega poollooduslikud kuivad rohumaad ja põõsastikud karbonaatsel mullal (kuivad niidud lubjarikkal mullal)

NB! Olulised käpaliste kasvualad kuuluvad tärniga elupaigatüübi alla (vt eraldi juhend)

Eesti tingimustes kuuluvad antud elupaigatüübi alla ka parasniisked rohumaad. Määravaks teguriks on lubjarikkuse esinemine.

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

soontaimede suur liigirikkus
kuiva- ja lubjalembeste taimeliikide rohkus
lubjarikas muld
niidulik rohukamar

Esinduslikkus

A – väga hea	Esinevad tüübile omased tunnuselemendid, tüübile omased liigid, taimkate on madal, olemas on niidu rohukamar. Niit on lage või esinevad üksikud puud-põõsad .
B - hea	Tüübiomaseid tingimusi (kuiv, lubjarikas muld) eelistavaid liike on rohkesti, kuid arvukamaks on muutunud muude (nt viljakamate, varjulisemate) kasvukohtade liigid (sulg-aruluste) või konkurentsemad liigid (nt arukaerand, pajuvaak); taimkate on madalapoolne; niidul esineb erineval määral noori puid ja põõsaid
C - keskmine	Taimestik on muutunud, tüübile omaseid liike on vähe; niidul esineb arvukalt puid ja põõsaid; arvukalt on muude kasvukohtade liike; rohukamar on vähesäilinud; VÕI toimub ülemäärane hooldus – esineb taimkatteta laiike ja taimkate on üldiselt väga madal

Struktuuri säilimine

I – väga hea	elupaik on püsivas ekstensiivses hoolduses (niitmine, karjatamine) või see on lõppenud alles nii hiljuti, et koosluse struktuur pole veel halvenenud – taimestik pole muutunud, võsastumisest pole märke
II - hea	elupaik on olnud hooldamata (5-15 aastat), kuid iseloomulik niidutaimestik on veel küllalt hästi säilinud; taimkate on madalapoolne; esineb märke suurenenud mullaviljakusest;
III- keskmine või osaliselt degradeerunud	elupaik on olnud hooldamata pikemat aega ja võsastub või metsastub. Taimkate on kõrgem, niidutüübile iseloomulike liikide hulk on väike

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	püsihoolduses (niitmine ja/või karjatamine) olev niit, mida ei väetata ega kultuuristata
II - head eeldused	hooldus on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osal selle esinemisalast; puid ja põõsaid on alal vähe või neid polegi; tüübile omane taimestik on veel säilinud
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	hooldus on lõppenud ja ala metsistub

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Saab koheselt karjatama hakata või piisab üksikute puude-põõsaste eemaldamisest, misjärel saab koheselt niidukiga või väiksemate alade puhul ka käsitsi niitma hakata. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastekitav.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat (kuni 50% alast) võsaraiet, millest suurem osa on siiski eemaldatav rootorniidukiga. Juurdepääsutee on olemas või suhteliselt kerge vaevaga taastatav. Juurdepääsutee olemas või keskmise jõupingutusega taastatav.
III – raske või võimatu taastada	Vajalik põõsarinde oluline harvendamine, mõningal juhul toimuks see mitme järjestikuse aasta jooksul. Juurdepääsutee puudub või raskesti taastatav.

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus kerge taastatavusega. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus kerge või keskmise taastatavusega (sõltub ka alade suurusest ja sidususest)
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus raske taastatavusega või keskmise taastatavusega (väga väikeste alade puhul). Sõltub ka sellest, kas ala vahetus naabruses on hooldatavaid kooslusi.

6210* , *Festuco-Brometalia*-kooslustega poollooduslikud kuivad rohumaad ja põõsastikud karbonaatsel mullal (olulised käpaliste kasvukohad, kuivad niidud lubjarikkal mullal)

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Kehtima peab üks või mitu alltoodud kolmest kriteeriumist st. alal esinevad

a) vähemalt kolme erinevat käpaliseperekonda esindavate liikide märkimisväärsed populatsioonid (või 4 erineva liigi märkimisväärsed populatsioonid) ja/või

b) vähemalt üks selles riigis mitte eriti tavalise käpalise märkimisväärne populatsioon

(Eestis nt tõmmu käpp, jumalakäpp, kärbesõis, kaunis kuldking, valge-ja punane tolmpea, tumepunane neiuvaip) ja/või

c) kasvab üht või mitu liiki käpalisi, mis on selles riigis haruldased, väga haruldased või unikaalsed (rohekas õõskeel, püramiid-koerakäpp, arukäpp, leeder-sõrmkäpp)

NB! Kuna haruldasemate käpaliste populatsioonide suurus sõltub ilmselt mitmetest teguritest, mis ei pruugi olla otseselt seotud vaadeldava elupaiga kvaliteediga, siis ei saa nende populatsioonide suurus liiga otseselt elupaiga esinduslikkuse näitajana arvestada (ehkki otsene seos pole ka välistatud).

Täiendavad tunnused:

kuiva- ja lubjalembeste taimeliikide rohkus
lubjarikas muld

rohukamar

NB! Sageli on praegused käpalisterohked alad olnud kunagi kastuses künnimaana, mis peale söötijätmist on olnud orhideedele soodsaks idanemispaiaks.

Esinduslikkus

A – väga hea	Vastab hästi tüübikirjeldusele – esinevad tüübile omased liigid, taimkate on madal, niidu rohukamar on pidev, kulukiht minimaalne. Niit on lage või esinevad üksikud puud-põõsad. Tavalisemate käpaliste populatsioonid on ohtrad, elujõulised (parimal juhul ka haruldasemate omad). Niitu hooldatakse käpaliste elutingimusi soodustaval viisil või on hooldus lõppenud, aga elutingimused pole veel oluliselt halvenenud (NB! Paar aastat peale niitmise või karjatamise lõppemist võivad käpaliste populatsioonid vohada, õitseda ja viljuda isegi märksa arvukamalt kui hooldamise ajal, kuid see nähtus on ajutine).
B - hea	Tüübiomaseid tingimusi on veel rohkesti, kuid kohati on arvukamaks on muutunud mättaid moodustavad või varjutaluvamad liigid (nt sulg-aruluste, arukaerand); taimkate on suuremalt jaolt madalapoolne kuid alahoolduse või hoolduse puudumise tõttu on paksenenud kulukiht; Niidul on suurenenud puude ja põõsaste osakaal (mõnedele käpaliseliikidele on see isegi ajutiselt soodne- nt kaunis kuldking, teistel aga väheneb generatiivsete isendite osakaal)
C - keskmine	Tüübile omane liigirikkus on oluliselt langenud; niidul esineb ohtralt puid ja põõsaid; arvukalt on muude kasvukohtade liike; rohukamar on vähesäilinud; tavalisemate käpaliste populatsioonid on üldjuhul suhteliselt vähearvukad, haruldasemate liikide üksikud isendid võivad anda tunnistust varasemast suuremast liigirikkusest. VÕI toimub ülemäärane hooldus – esineb taimkatteta laike ja taimkate on üldiselt väga madal

Struktuuri säilimine

I – väga hea	elupaik on püsivas ekstensiivses hoolduses (niitmine, karjatamine) mis arvestab vajadusel ka haruldasemate käpaliste õitsemis-ja viljumisaega või see on lõppenud alles nii hiljuti, et koosluse struktuur pole veel halvenenud – taimestik pole muutunud, võsastumisest - kulustumisest pole märke.
II - hea	Elupaik on olnud hooldamata (5-15 aastat), kuid iseloomulik niidutaimestik on veel küllalt hästi säilinud; taimkate on madalapoolne; esineb märke suurenenud mullaviljakusest, kulustumisest, mätastumisest või võsastumisest; Käpaliste populatsioonid on säilinud, kuid võivad osalt vireleda.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	elupaik on olnud hooldamata pikemat aega ja võsastub või metsastub. Taimkate on kõrgem, niidutüübile iseloomulike liikide hulk on väike. Käpaliste elutingimused on kriitiliselt halvenenud.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	püsihoolduses (niitmine ja/või karjatamine) olev niit, mida ei väetata ega kultuuristata. Niidetud heina ei purustata niidule või ei niideta ala muruniitjaga. Maha niidetud hein riisutakse. Hooldusmeetmed arvestada haruldasemate käpaliste õitsemis-ja viljumisaega (nt välditakse intensiivsemat karjatamist enne kesksuvehetke)
II - head eeldused	hooldus on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osal selle esinemisalast; puid ja põõsaid on alal vähe või neid polegi; tüübile omane taimestik on veel säilinud.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	hooldus on lõppenud ja ala metsistub

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Saab koheselt karjatama hakata või piisab üksikute puude-põõsaste eemaldamisest, misjärel võimalik koheselt niidukiga või väiksemate alade puhul ka käsitsi niitma hakata. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastekitav.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat (kuni 50% alast) võsaraiet, millest suurem osa on siiski eemaldatav rootorniidukiga. Juurdepääsutee on olemas või suhteliselt kerge vaevaga taastatav. Juurdepääsutee olemas või keskmise jõupingutusega taastatav.
III – raske või võimatu taastada	Vajalik puu-ja põõsarinde oluline harvendamine, mõningal juhul toimuks see mitme järjestikuse aasta jooksul. Juurdepääsutee puudub.

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärus	a)Roheka õõskeele, püramiid-koerakäpa, arukäpa, leeder-sõrmkäpa ka ühe isendi esinemine alal vaatamata muudele näitajatele. b) tõmmu käpa, jumalakäpa, kärbesõie, kauni kuldkinga, valge-ja punase tolmpa) väga ohtra populatsiooni esinemine alal vaatamata muudele näitajatele c) alal on väga hea esinduslikkus vaatamata muudele näitajatele d) hea esinduslikkus ja kerge taastatavus.
B – kõrge kaitseväärus	Käpaliiseliigid säilinud ehkki populatsioonide elujõulisus võib olla mõnevõrra langenud, esinduslikkus hea, taastatavus keskmine või raske.
C – keskmine kaitseväärus	Tavalisemate käpaliste arvukus ja elujõulisus tugevalt langenud. Taastatavus raske.

*6270, Fennoskandia madalike liigirikkad arurohumaad

NB! Siia elupaigatüüpi liigitatakse lubjavesel mullal paiknevad pärisaru ja paluniidud (nii kuivad kui parasniisked)

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Tihe, liigirikas rohukamar (**paluniitide puhul on tüübile vastav liigirikkus madalam ja kamar võib kohati olla hõre**)

Järjepidev majandamine, mis võib olla mõneks aastaks katkenud: kindlasti niitmine, võib olla karjatatud

Kuivendamine nõrk või puudub, pole "kunagi" küntud ehk viimasest künnist on möödas vähemalt 30 aastat

Ala suurus: mida suurem, seda väärtuslikum

Esinduslikkus

A – väga hea	Tunnuselemendid parimate näitajatega. Rohukamaraga kaetud vähemalt 90% alast. Niidetud viimati käesoleval aastal või 1-3 aastat tagasi. Pindala vähemalt 1 ha , kui ala suurus on üle 10 ha, võivad muud näitajad vastata ka B kategooriale. Rohustu floristiline mitmekesisus on
--------------	--

	silmapaistev, puuduvad selged dominantliigid. –floristilise väärtuse hinnang kõrge kuni keskmine. Võib esineda kaitsavaid taimeliike (nt võtmeheinu, palu-põisrohtu, koldasid, kápalisi)
B - hea	Kui niitu pole majandatud 4-10 aastat, siis võib olla siin rootorniidukiga niidetavat võsa kuni 50% alast, kõrgusega kohati kuni 2 meetrit. 0,5ha väiksematel aladel peavad muud tunnused olema parimad. Floristiline väärtus võib olla väike kuni keskmine. Rohustus võib olla aset leidnud negatiivseid muutusi: dominantsed taimeliigid võivad katta kuni 50% niidukamarast.
C - keskmine	Kui niitu pole majandatud 4-10 aastat, siis võib olla siin võsa kuni 50% alast, kõrgusega kohati kuni 3 meetrit. Rohukamarat võib olla vähem kui poolel alast, vaid valgustatumates kohtades põõsaste vahel. Rohustu võib peamiselt koosneda ühest või mitmest dominantsest taimeliigist. Üldine liigirikkus on väike.

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Niitu on püsivalt ekstensiivselt majandatud. Kuivendamise või kunagise varasema kultuuristamise mõju on nõrk või on küntud-pealtparandatud rohkem kui 30 aastat tagasi. Esteetiline väärtus võib olla keskmine kuni kõrge. Negatiivse inimõju ilminguid on vähe (risustamine, teed, liinid, väetamine, varasem põld jms.).
II - hea	elupaik on olnud hooldamata (üldjuhul 5-15 aastat), kuid iseloomulik niidutaimestik on veel küllalt hästi säilinud; suurenenud on põõsaste osakaal ja paiguti on hõrenenud rohukamar. Kuivendamise ja kunagise kultuuristamise mõju on nõrk. Negatiivse inimõju ilminguid on mõõdukalt (risustamine, teed, liinid, väetamine, varasem põld jms.). Kui ala majandatakse üksnes karjamaana, võib olla ala rohkem või vähem võsastunud. Siia tuleks lugeda ka viimase 10 aasta jooksul võsast puhtaks raiutud rohumaad, kus on näha rohkem-vähem kände ning rohukamar pole hästi välja kujunenud.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud hooldamata rohkem kui 10 aastat ning hoogsalt võsastuv/metsastuv. Rohukamar on tunduvalt hõrenenud ning on levinud enamasti vaid laiguti. Kuivendamise mõju võib olla kuni mõõdukas. Niidul võib olla märgatavaid jälgi kunagisest põllumaast (nt. künniserv), kuid viimasest kündmisest on möödas vähemalt 20 aastat. Kui kultuuristamisele viitavad tunnused domineerivad, võiks kaaluda määratlemist elupaigatüüpi 6510).

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	püsihoolduses (niitmine koos heina koristamisega) olev niit, mida ei väetata ega kasutata hooldusmeetmena rohu purustamist. Silmnähtavaid majandamistakistusi pole märgata. Võib olla kasutusel karjamaana, aga sel juhul aeg-ajalt niidetakse (näiteks kord viie aasta tagant).
II - head eeldused	niitmine on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osaliselt. Kui niidetud hein on maha jäetud, siis suureneb rohustu lopsakus. Võsa on siiski niidetav rootorniidukiga või ka teiste niidukitüüpidega ning taasmajandamine ei eelda spetsiaalseid taastamistöid. Juurdepääs niidule olemas.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	pole majandatud pikka aega. Hooldustööde taasalustamine eeldab võsaraiet, võib osutada vajalikuks juurdepääsuteede lahtiraiumine, truupide-sildade ehitamine. Niit võib asuda inimasustusest kaugel ja olla raskesti juurdepääsetav, võib asuda eramaal, mille omanik pole majandamisest huvitatud või väldib seda.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Piisab üksikute põõsaste eemaldamisest, misjärel saab koheselt niidukiga niitma hakata. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastekitav.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat (kuni 50% alast) võsaraiet, selleta pole uuesti majandatav. Juurdepääsutee on olemas või suhteliselt kerge vaevaga taastatav, enamasti on vajalik märjemates kohtades teed täita ja truupe rajada..

III – raske või võimatu taastada	Vajab ulatuslikku võsa ja puude eemaldamist. Juurdepääsutee puudub või selle rajamine nõuab ulatuslikku ehitustööd, kilomeetreid uute teede või sildade rajamist. Maaomanik pole taastamisest huvitatud või töötab sellele vastu.
----------------------------------	---

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus, viimasel juhul väga hea taastamispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus väga hea või hea taastamispotentsiaaliga. See sõltub ka alade suurusest ja sidususest
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus keskmise taastamispotentsiaaliga või hea taastamispotentsiaaliga (väga väikeste alade puhul)

*6280, Põhjamaised lood ja eelkambriumi karbonaatsed silekaljud

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid esineb, seda suurem on esinduslikkus):

Kestev ja mõõduka intensiivsusega karjatamine.

Lageda looala suurus.

Hõre, madal ja mosaiikne lookooslus, kus kasvab/elab võimalikult suur hulk iseloomulikke looliike.

Esinduslikkus

A – väga hea	Vastab täielikult tüübikirjeldusele. Karjatamine kestab või on lõppenud alles hiljuti. Taimkate on mosaiikne, liigirikas, madal ja hõre. Põõsaste (kadakad, sarapuud) katvus on madal ja see ei halvenda koosluse valgustingimusi. Kasvavad üksikud puud. Väga esinduslikud loolad on võimalikult suured.
B - hea	Vastab hästi tüübikirjeldusele. Majandamine on katkenud. Taimkate on degradeerumise tunnustega – esineb väiksemaid monodominantseid kõrreliste kogumikke, rohurindesse koguneb kulu. Põõsaste katvus on tõusnud kriitilise piirini (30%) – see halvendab valgustingimusi rohurindes. Noori puid esineb mõõdukalt. Alad on keskmise suurusega või fragmenteeritud.
C - keskmine	Vastab tüübikirjeldusele mõõndustega, sest kadakate katvus on ületanud 30% (¹ formaalselt kuuluvad sellised alad elupaigatüüpi 5130). Loole omane liigirikas ja madal taimkate on säilinud vaid fragmentidena. Esineb ulatuslikke kõrreliste kogumikke. Hävivatele loodudel kasvab massiliselt noori mände. Alad on väikesed ja fragmenteeritud.

¹Ehkki Natura elupaigatüüpide käsiraamat näeb ette üle 30% kadakate katvusega alade määratlemist 5130 tüübi alla, pole see seisukoht Eesti taimkatteteadlaste ja looduskaitsete seas üldist tunnustust leidnud. Vt ka 5130 määratlust käesolevas juhendis.

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Karjatamine kestab või on lõppenud alles hiljuti. Koosluse liigiline koosseis ja struktuur on parimas võimalikus seisundis. Põõsaste katvus on madal.
II - hea	Elupaik on majandamata. Taimkattes on märgata degradeerumise ilminguid. Loodudele iseloomulik liigiline koosseis on säilinud kuid taimkate on kõrge, tihe ja kulune. Esineb monodominantseid kõrreliste kogumikke. Põõsaste katvus on tõusnud kuni 30%.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on pikemat aega hooldamata ja võsastub/metsastub. Taimkate on iseloomulike, valguslembeste looliikide osas märgatavalt vaesustunud. Põõsaste katvus ületab 30%.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Traditsiooniline karjatamine alal kestab ja selle katkemist ei ole ette näha.
II - head eeldused	Regulaarne karjatamine alal on katkenud aga eksisteerib perspektiiv selle taasalustamiseks.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Majandustegevus on lõppenud ja igasugune perspektiiv selle taasalustamiseks puudub.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Ala on võimalik taas-majandama (karjatama) hakata ilma spetsiaalsete eeltöödeta.
--------------------	--

	Juurdepäas alale on hea.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Majandamisega taas-alustamine on võimalik koheselt. Alal on vajalik põõsaste ja puude eemaldamine. Juurdepääsutee on suhteliselt kergesti rajatav.
III – raske või võimatu taastada	Majandamine ei ole otstarbekas. Sekundaarne suktsessioon alal on arenenud piirini, mil mõistlikum on ala väärtustada kadastiku (5130) või metsana. Juurdepääsutee puudub.

Üldine looduskaitseväärus

Loodude üldise looduskaitsevääruse määramiseks peab arvestama ka muid (nt zooloogilisi, maastikulisi jm) aspekte. Seetõttu peaks hindaja märkima, milline informatsioon on otsusel aluseks olnud.

A-väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus väga hea taastamis-/taastumispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus väga hea või hea taastamispotentsiaaliga (sõltub ka alade suurusest ja sidususest)
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus keskmise taastamispotentsiaaliga või hea taastamispotentsiaaliga (väga väikeste alade puhul)

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Tihe rohukamar

Järjepidev majandamine, mis võib olla mõneks aastaks katkenud

Kuivendamine nõrk või puudub

Ala suurus: mida suurem, seda väärtuslikum

Niidu liigirikkus ja mikroreljeef

Esinduslikkus

A – väga hea	Tunnuselemendid parimate näitajatega. Rohukamaraga kaetud vähemalt 90% alast. Niidetud viimati käesoleval aastal või 1-3 aastat tagasi. Pindala vähemalt 1 ha, kui ala suurus on üle 10 ha, võivad muud näitajad vastata ka B kategooriale. Floristiline väärtus on keskmine. Niidul on välja kujunenud sinihelmika–lübika kooslus või niit-kõrvekõõmne-sinihelmika kooslus, sinihelmikas pole taimekoosluses dominant, vaid kodominant. Kaitsealused liigid võivad puududa.
B - hea	Kui sinihelmikaniitu pole majandatud 4-10 aastat, siis võib olla siin võsa kuni 50% alast, kõrgusega kohati kuni 3 meetrit. Oluline, et võsa on rootorniidukiga enamasti niidetav, ilma eelneva võsalõikuseta. 0,5st hektarist väiksemate alade puhul peavad muud tunnused olema parimad. Floristiline väärtus võib olla väike kuni keskmine. Sinihelmikas on koosluses dominant, üldine liigirikkus on tavaliselt väike.
C - keskmine	Kui sinihelmikaniitu pole majandatud 4-10 aastat, siis võib olla siin võsa kuni 50% alast, kõrgusega kohati kuni 3 meetrit. Rohukamarat võib olla vähem kui poolel alast, vaid valgustatumates kohtades põõsaste vahel. Lisaks sinihelmikale võib laiguti olla pilliroogu ja angervaksa.

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Sinihelmikaniitu on püsivalt ekstensiivselt majandatud. Kuivendamise mõju on nõrk või pole kunagi kuivendatud. Esteetiline väärtus võib olla keskmine kuni kõrge. Negatiivse inimõju ilminguid on vähe (risustamine, teed, liinid, väetamine, varasem põld jms.).
II - hea	elupaik on olnud hooldamata (üldjuhul 5-15 aastat), kuid iseloomulik niidutaimestik on veel küllalt hästi säilinud; suurenenud on põõsaste osakaal ja paiguti on hõrenenud rohukamar. Kuivendamise mõju on nõrk. Negatiivse inimõju ilminguid on mõõdukalt (risustamine, teed, liinid, väetamine, varasem põld jms.).
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud hooldamata rohkem kui 10 aastat ning hoogsalt võsastuv/metsastuv. Rohukamar on tunduvalt hõrenenud ning on levinud enamasti vaid laiguti. Kuivendamise mõju võib olla kuni mõõdukas.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	püsihoolduses (niitmine koos heina koristamisega) olev niit, mida ei väetata ega kasutata hooldusmeetmena rohu purustamist. Silmnähtavaid majandamistaktistusi pole märgata
II - head eeldused	niitmine on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osaliselt. Kui niidetud hein on maha jäetud, siis suureneb rohustu lopsakus. Võsa on siiski niidetav rootorniidukiga või ka teiste niidukitüüpidega ning taasmajandamine ei eelda spetsiaalseid taastamistõid. Juurdepääs niidule olemas.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	pole majandatud pikka aega. Hooldustööde taasalustamine eeldab võsaraiet, võib osutada vajalikuks juurdepääsuteede lahtiraiumine, truupide-sildade ehitamine. Sinihelmikaniit võib asuda inimasustusest kaugel ja olla raskesti juurdepääsetav, võib asuda eramaal,

	mille omanik pole majandamisest huvitatud või väldib seda.
--	--

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Saab koheselt karjatama hakata. Niidukiga niitma hakkamiseks piisab üksikute põõsaste eemaldamisest. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastekitav.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat (kuni 50% alast) võsaraiet, selleta pole uuesti majandatav. Juurdepääsutee on olemas või suhteliselt kerge vaevaga taastatav, enamasti on vajalik märjemates kohtades teed täita ja truupe rajada..
III – raske või võimatu taastada	Vajab ulatuslikku võsa ja puude eemaldamist. Juurdepääsutee puudub või selle rajamine nõuab ulatuslikku ehitustööd, kilomeetreid uute teede või sildade rajamist. Maaomanik pole taastamisest huvitatud või töötab sellele vastu.

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärtus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus, viimasel juhul väga hea taastamispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärtus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus väga hea või hea taastamispotentsiaaliga. See sõltub ka alade suurusest ja sidususest
C – keskmine kaitseväärtus	Keskmine esinduslikkus keskmise taastamispotentsiaaliga või hea taastamispotentsiaaliga (väga väikeste alade puhul)

6430, niiskuslembesed serva-kõrgrohustud tasandikel ja mäestikes alpiinse vööndini

Kuna antud elupaigatüübi puhul otsene vaste Eesti taimkatte klassifikatsioonis puudub, sõltub määratlus üsna palju eksperdi sisetundest. Liigirikkus on madal kuni keskmine, vastasel juhul peaks vaadeldav ala kuuluma pigem mõne teise elupaigatüübi alla. Üldjuhul on tegemist floristiliselt vaesunud kõrgema rohustuga soostunud niitudel ja üksikjuhtudel ka niisketel pärisaruniitudel või siis kitsaste kõrgrohustutega väiksemate jõgede või ojade ääres, mida teiste elupaigatüüpide alla paigutada poleks mõistlik või korrektne. Kuna "6430" kuulub Loodusdirektiivis poollooduslike elupaigatüüpide hulka, sõltub siin esinduslikkuse määratlemine eelkõige hooldamise olemasolust või puudumisest ja teatud tingimuste puhul võib varasem kõrgrohustu pikaajalise hooldamise tagajärjel muutuda veidi liigirohkemaks ja enam mitte nii kõrge rohustuga niidualaks. Esineb siiski juhtumeid, kus hooldamine polegi võimalik nt väga märja ja sootidest liigendatud väikeste lammide puhul, mida mõõndustega saab isegi primaarse tekkega kooslusteks pidada. Samuti on tegelikult küsitav, kas kõrgrohustute üldine looduskaitseväärtus (nt ornitoloogilisest aspektist) on kõrgem võsastunud või võsastumata niiduribadel, ilmselt sõltub see konkreetsest vaadeldavast alast.

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Veerežiimilt (paras)niiske, soostunud või üleujutatav.
Looduslik (väetamata, kultuuristamata) niiskuslembene taimkate.
Hooldatus (niitmine või karjatamine)

Esinduslikkus

A – väga hea	Esinevad tüübile omased tunnuselemendid ja tüübile omased liigid, ruderaalid (nt kõrvenõges, põldohakas) puuduvad või on nende osakaal väga väike, niit on rohumaana hooldatav või on hooldus lõppenud hiljuti. Võsa alla 5%. Pindalalt suurem kui 0,5 ha.
B - hea	Tõusnud on ruderaalsemate liikide (nt kõrvenõges, põldohakas, mets-harakputk) osakaal. Mätaste osakaal niidukamaras võib olla suurenenud ja/või on rohukamar paiguti hõrenenud (nt angervaksakooslustes). Tõusnud on võsa moodustavate liikide osakaal. Hooldus puudub või on osaline. Või on tegemist primaarse tekkega kõrgrohustuga.
C - keskmine	Hooldamata, mätlikud, üsna tihedalt võsastunud kooslused hõrenenud ja/või väga liigivaese rohustuga

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Elupaik on püsivas ekstensiivses hoolduses (niitmine, karjatamine) või pole hoolduse lõppemise tagajärjel koosluse struktuur veel halvenenud – taimestik pole muutunud, esineb vaid vähesel määral puid-põõsaid. Elupaik on väetamata ja pealtparandamata, loodusliku veerežiimiga.
II - hea	Elupaik on olnud hooldamata (üldjuhul 5-15 aastat), kohati on suurenenud põõsaste osakaal ja/või mätlikkus ning paiguti hõrenenud rohukamar
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud hooldamata pikemat aega ja esineb ulatuslik võsastumine/metsastumine ja/või mätastumine. rohukamar võib olla tunduvalt hõrenenud või vaesunud.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Püsihoolduses (niitmine ja/või karjatamine) olev niit, mida ei väetata ega kultuuristata ega kasutata hooldusmeetmena rohu purustamist.
II - head eeldused	Hooldus on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osal selle esinemisalast (puid ja põõsaid on alal võrdlemisi vähe) on veel säilinud.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Hooldus on lõppenud ja ala metsistub ja mätastub

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Piisab üksikute põõsaste või puude eemaldamisest, misjärel saab koheselt niidukiga või väiksemate alade puhul ka käsitsi niitma või karjatama hakata. Või esineb võsa piirkonniti ohtramalt, kuid tüvede jämedus on all 4cm, mis võimaldab hekseldamist jäätmaaniidukiga. Mättaid olulisel määral ei esine või ei ületa nende kõrgus 10cm. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastatav/tekitatav ning kasutatav ka heina või silo väljaveoks.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab üle 10cm kõrguste mätaste purustamist/tasandamist ja/või üle 4cm jämeduste puittaimede eemaldamist (rohkem kui 20% pindlast). Niiskustingimused võimaldavad traktoriga niitmist. Juurdepääsutee on olemas või suhteliselt kerge vaevaga taastatav/tekitatav.
III – raske või võimatu taastada	Vajab väga ulatuslikku üle 4cm jämeduste tüvedega võsa või puude eemaldamist ja/või mätaste tasandamist. Niiskustingimused või lagununud sillad/truubid ei võimalda traktoriga niitmist. Juurdepääsutee puudub.

Üldine looduskaitseväärus

A- väga kõrge kaitseväärus	a) Väga hea esinduslikkus ja funktsionaalsus b) või pindalaliselt suur ala hea esinduslikkuse ja kerge taastatavusega hooldatavate alade naabruses.
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus keskmise taastatavusega (sõltub ka alade suurusest ja sidususest)
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus keskmise või raske taastatavusega

6450, põhjamaised lamminiidud

Käesolev juhend on koostatud eelkõige välitöödeks ja taimekoosluse hindamise aspektist lähtuvalt. Paljud lamminiidud on väga väärtuslikud ka ihtüoloogiliselt või ornitoloogiliselt, mille hindamiseks ja on vaja täiendavat teavet vastava ala spetsialistide poolt. Raske oleks koostada juhendit kõigi aspektide hindamiseks korraga. Nt vanajõgede esinemine lammil on ihtüoloogilisest aspektist lähtuvalt väga oluline ja ala väärtust tõstev. Samas ei peaks taimekoosluse esinduslikkus või üldhinnang vanajõgede puudumise tõttu veel otseselt langema ehkki nende olemasolu võib muuta niidu taimeistikuliselt veidi mitmekesisemaks. Lamminiidud on Eestis veerežiimilt, mullatingimustelt, maastikuliselt ja floristiliselt väga varieeruvad ning taimekoosluse seisukohalt poleks õige eelistada just üht tüüpi (nt suuri, madalaid ja märgi) teistele. Kui on vaja lammialasid omavahel prioritseerida, tuleks kahtlemata arvestada võimalikult paljude looduskaitseliste väärtustega.

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Toimiv üleujutus (tugeva mõjuga kraavituse puudumine)

Parasniisketel või mõõdukalt soostunud lubjarikastel luhtadel suur liigirikkus

Tihe ja keskmiste või suurte mätasteta rohukamar (tavaliselt regulaarse hoolduse tulemus).

Esinduslikkus

A – väga hea	Esinevad tüübile omased elemendid ja tüübile omased liigid parimate näitajatega, parasniisketes tingimustes ei ületa konkurentsemate liikide (nt angervaks, mätastarn) monodominantsete laikude osakaal 20%. Märgades luhtades on heaks näitajaks mättaid moodustavate liikide (nt mätastarn) esinemine murusalt. Niit on lage või esinevad üksikud puud-põõsad va. lammi-puisniitude puhul ¹ ;
B - hea	Parasniisketes või kergelt soostunud tüüpides on kooslusele omaseid liike rohkesti, kuid tõusnud on viljakamate kasvukohtade liikide (nt angervaks, kõrvenõges, põldohakas, mets-harakputk, seaohakas, mätastarn, kerahein, põldtimut) osakaal. Tegemist võib olla ka kunagise väetamise või pealtparanduse järelmõjuga, mis pole veel kadunud (võib esineda ka hooldatavates kooslustes). Märgades tüüpides pole liigilise koosseisu muutused võrreldes hooldatavate aladega märgatavad või on vähemärgatavad, kuid mätlite vormide osakaal võib olla tõusnud ning rohukamar on paiguti hõrenenud. Tõusnud on võsa moodustavate liikide osakaal.
C - keskmine	Parasniisketes või kergelt soostunud tüüpides: punktis B nimetatud viljakate kasvukohtade liikide osakaal on väga suur, monodominantsed või paari-liigilise koosseisuga piirkonnad hõlmavad juba 70% või enam niidu pindalast. Madalrohustuga niidulaike esineb (kui üldse) väga fragmentaarselt. Rohukamar (nt angervaksa domineerimisega aladel) on märgatavalt hõrenenud. Niiskemates ja märgades tüüpides võib niidu pind olla väga mätlilik (kui

	dominantideks on nt mätaastarn või luhttarn), mätaste kõrgus on enamjaolt juba paarkümmend cm või enam. Mätastelt võib leida parasniiskete kasvukohtade liike, mätaste vahedes kamar sageli puudub. Võrreldes sama ala hooldatud variandiga on tõusnud pilliroo või päideroo osakaal.
--	---

¹NB! Lammi-puisniitude näol võib olla tegemist ka lammi-ja pärisaruniidukoosluse mosaiigiga, kus puud kasvavad tihedamalt üleujutusest kõrgemale jäävatel põndakutel. Ideaaljuhul, kui sellist mosaiiki korralikult hooldatakse (nt niidetakse ka tihedamalt kasvavate puude vahelt), on floristiline ja maastikuline väärtus tervikuna väga kõrge.

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Elupaik on püsivas ekstensiivses hoolduses (niitmine, karjatamine) või pole hoolduse lõppemise tagajärjel koosluse struktuur veel halvenenud – taimestik pole muutunud, esineb vaid tüübile omasel määral põõsaid ja puid (vt esinduslikkus A). Ideaalsete struktuuriga lamminiitudel on veerežiim looduslik või esinevad vaid madalad käsitsi kaevatud kraavid. Kui esineb vanajõgesid, siis ka nende servad on niidetud. ²
B - hea	Elupaik on olnud hooldamata (üldjuhul 5-15 aastat), kuid iseloomulik niidutaimestik on veel küllalt hästi säilinud; kohati on suurenenud põõsaste osakaal ja/või mätlikkus ning paiguti hõrenenud rohukamar; esineb märke suurenenud mullaviljakusest;
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud hooldamata pikemat aega ja esineb ulatuslik võsastumine/metsastumine ja/või mätastumine. Niidutüübile iseloomulike liikide hulk on oluliselt vähenenud ja vahavad hoolduse puudumisel eelise saanud dominantliigid (eriti parasniisketel luhtadel), rohukamar on tunduvalt hõrenenud. Võib esineda paks kulukiht.

²Ihtoloogilisest aspektist on oluline, et vanajõgedel oleks ühendus jõe peasängiga (eelõige suurte tasaste lammide puhul). Ornitoloogilisest aspektist väärtustatakse kurvitsalistele olulisi madalaid veesilmi või kraave.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Püsihoolduses (niitmine ja/või karjatamine) olev niit, mida ei väetata ega kultuuristata ega kasutata hooldusmeetmena rohu purustamist. Heina või silo regulaarne väljaveedu luhast pole takistatud.
II - head eeldused	Hooldus on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osal selle esinemisalast (nt ainult kuivemaid või lagedamaid osi; puid ja põõsaid on alal võrdlemisi vähe) või hooldatakse niitu heina purustamise meetodil; tüübile omane taimestik on veel säilinud
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Hooldus on lõppenud ja ala metsistub ja mätastub

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Piisab üksikute põõsaste või puude eemaldamisest, misjärel saab koheselt niidukiga või väiksemate alade puhul ka käsitsi niitma või karjatama hakata. Võib esineda võsa piirkonniti ohtramalt, kuid tüvede jämedus on all 4cm, mis võimaldab hekseldamist jäätmaaniidukiga. Mättaid olulisel määral ei esine või ei ületa nende kõrgus 10cm. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastatav/tekitatav ning kasutatav ka heina või silo väljaveoks.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab üle 10cm kõrguste mätaste purustamist/tasandamist ja/või üle 4cm jämeduste puittaimede eemaldamist (rohkem kui 20% pindlast). Niiskustingimused võimaldavad traktoriga niitmist. Juurdepääsutee on olemas või suhteliselt kerge vaevaga taastatav/tekitatav.

III – raske või võimatu taastada	Vajab väga ulatuslikku üle 4cm jämeduste tüvedega võsa või puude eemaldamist ja/või mätaste tasandamist. Niiskustingimused või lagunened sillad/truubid ei võimalda traktoriga niitmist. Juurdepääsutee puudub.
----------------------------------	---

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärtus	a)Väga hea esinduslikkus või b)hea esinduslikkus kerge taastatavusega. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärtus	a)Hea esinduslikkus või b) keskmine esinduslikkus kerge või keskmise taastatavusega (sõltub ka alade suurusest ja sidususest)
C – keskmine kaitseväärtus	Keskmine esinduslikkus raske taastatavusega või keskmise taastatavusega (väga väikeste alade puhul)

6510, aas-rebasesaba *Alopecurus pratensis* ja ürt-punanupuga *Sanguisorba officinalis* madalikuniidud (aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud)

Antud elupaigatüübi puhul tuleb arvestada, et selle väga hea esinduslikkusega varianti Eestis ei esine. Meil määratletakse antud tüübi alla lähemas või kaugemas minevikus küntud, väetatud või pealtparandatud niidud (enamasti pärisaruniitide tüübirühmast). Kui väetamisest või nt. heinaseemne sissekylvist on möödunud juba piisavalt aega ning liigirikkus ja ohtruse proportsioonid kultuurliikide ja looduslike koosluste liikide vahel on taastunud normaalsele tasemele, tuleks neid määratleda teistesse elupaigatüüpidesse (6210, 6270). Ehkki Eesti Natura elupaigatüüpide käsiraamatus mainitakse võimalust määratleda tüübi 6510 alla isegi kultuurrohumaid, peaks seda pigem vältima. Umbes 10-15 aastat tagasi viimati küntud sööti jäänud alad, kus niidutaimestik pole veel kuigi liigirohke või potentsiaali omav, võiks määratleda esinduslikkuse hinnanguga D (ala võib vajadusel ka uuesti põlluks künda). Paraku pole võimalik anda kuigi täpseid arve, mitme aasta möödudes on mahajäetud põllumaa taastunud looduslikuks niiduks või kui suur peab olema ala liikide arve, et seda tavapäraseks heaks seisundiks pidada – liigirikkus ja taastumise aeg sõltub Eestis väga palju mullatingimustest, veerežiimist, ala naabrusest ja suurusest ning paiknemisest reljeefil (näiteks nõlvade alumised osad taastuvad märksa aeglasemalt kui kuplite laed). NB! Ürt-punanupu esinemist ei tuleks Eestis 6510 tüübi määratlemisel kindlasti aluseks võtta. Üldjuhul on niidud, kus kasvab ürt-punanupp, liigirohked ja kuuluvad lamminiitide, puisniitide, lubjarikaste aru- või soostunud niitude kultuuristamise mõjuta kooslustesse.

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Vähemalt keskmine liigirikkus (olenevalt ka mulla lähtekivimist, lubjarikastel aladel on keskmine mõnevõrra kõrgem).

Suhteliselt mõõdukas kultuurliikide või viljakat pinnast eelistavate liikide osakaal (nt kerahein, aas-rebasesaba, põldtimut, hübriidlutsern, aasristik, põldohakas, mets-harakputk, kõrvenõges, orashein, mõnedel juhtudel ka aaskaerand, punane aruhein või päideroog).

Tihe rohukamar, monodominantsete liigilaikude vähene osakaal.

Esinduslikkus

A – väga hea	Eestis puudub (määratleda 6210 või 6270 või muu loomulikuma elupaigatüübi alla)
B - hea	Liigirikkus on tõusnud keskmisele tasemele, kuid küllaltki ohtralt esineb kultuurkõrrelisi või kunagi sisse külvatud liblikõielisi. Niit on hoolduses või pole selle puudumine veel liigilist koosseisu mõjutanud. Hajusalt võib esineda puid-põõsaid.
C - keskmine	Vohavad pealiskõrrelised või ruderaalid, muid liigid (kui üldse), esinevad väheste isenditena või ainult niidu servades või kivide-puude ümber. Mahajäetud põllumaade puhul on võimalik monodominantse hariliku kasteheina kooslus.

	Esinduslikkuse hindamisel on antud juhul määrav liigiline koosseis, niit võib küll olla hooldatud, kuid siiski keskmise või madala esinduslikkusega (mitte taastunud väetamisest vmt). Samas, ohter võsastumine ja mätastumine mõjub liigirikkusele omakorda negatiivselt ja vähendab esinduslikkust.
--	---

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Ainult siis, kui liigiline koosseis vastab esinduslikkusele B (st. kündmise, väetamise või pealtparanduse mõju on suhteliselt ammune või muude tegurite tõttu möödumas). Elupaik on püsivas ekstensiivses hoolduses (niitmine, karjatamine) või see on lõppenud alles nii hiljuti, võsastumisest pole märke või esinevad üksikud noored põõsad.
II - hea	Liigiline koosseis vastab esinduslikkusele B (st. kündmise, väetamise või pealtparanduse mõju on suhteliselt ammune või muude tegurite tõttu möödumas). Elupaik on olnud hooldamata (5-15 aastat), niit on hakanud mätastuma või esineb ohtralt kulu, niidu servadest tungib peale võsa.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Liigiline koosseis vastab esinduslikkusele C (st. kündmise, väetamise või pealtparanduse mõju pole kuigivõrd taandunud). Elupaik on hoolduses või hooldamata, lage või võsastuv.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	püsihoolduses (niitmine koos heina koristamisega ja/või karjatamine) olev niit, mida ei väetata ega kultuuristata muul moel ega kasutata hooldusmeetmena rohu niidule purustamist.
II - head eeldused	a)Hooldusmeetmena kasutatakse rohu niidule purustamist või maha niitmist ilma koristamiseta või b)hooldus on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osal selle esinemisalast; puid ja põõsaid on alal veel suhteliselt vähe.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	hooldus on lõppenud ja ala mätastub ja/või kulustub, võsastub intensiivselt.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Piisab üksikute põõsaste või puude eemaldamisest, misjärel saab koheselt niidukiga või väiksemate alade puhul ka käsitsi niitma hakata. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastekitav.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat (kuni 50% alast) võsaraiet, kuid enamus võsast on sedavõrd noor, et oleks eemaldatav jäätmaaniidukiga. Juurdepääsutee on kerge vaevaga taastatav.
III – raske või võimatu taastada	a)Kooslus on väga tugeva kultuuristamise mõjuga ning võib oletada, et liigirikkama koosluse teke on võrdlemisi vähetõenäoline või kulub selleks pool sajandit traditsioonilist majandamist ja/või b) vajab ulatuslikku jämedama võsa ja puude eemaldamist. Juurdepääsutee puudub või selle rajamine nõuab ulatuslikku ehitustööd, mitmeid kilomeetreid uute teede rajamist, sildade ja truupide ehitamist.

Üldine looduskaitsealine väärtus

A-väga kõrge kaitseväärtus	Esinduslikkus hea , taastatavus kerge, paikneb väärtuslikumate poollooduslike koosluste vahetus naabruses. NB! (6510 kõrge kaitseväärtus on siiski pigem erand kui reegel ja koosluse liigiline koosseis peab tunduma igati tõusuteel olevat)
B – kõrge kaitseväärtus	a) esinduslikkus hea, taastatavus väga hea, väärtuslikest poollooduslikest aladest kaugel või b) esinduslikkus hea, taastatavus keskmine või c) esinduslikkus keskmine, aga väike alake väärtuslike hooldatavate alade vahel.
C – keskmine kaitseväärtus	a) Esinduslikkus keskmine b) esinduslikkus hea, aga taastatavus raske ja ümbruses pole olulisi poollooduslikke kooslusi.

*6530, Fennoskandia puisniidud

Looduskaitseväärtuse tunnuselemendid (mida rohkem ja paremate näitajatega neid niidul leidub, seda parem):

Tihe rohukamar

Järjepidev majandamine, mis võib olla mõneks aastaks katkenud

Taastatud metsast vähemalt 10 aastat tagasi ja seejärel pidevalt majandatud

Ala suurus: mida suurem, seda väärtuslikum, kusjuures pindalalt suurel puisniidul võivad teised tunnused olla kehvemad

Parasniisketel või mõõdukalt soostunud lubjarikastel puisniitudel suur liigirikkus

Iseloomuliku struktuuriga puistu ja põõsarinne: tihedamate ja hõredamate laikude vaheldumine niidulagendikega

Esinduslikkus

A – väga hea	Tunnuselemendid parimate näitajatega. Rohukamaraga kaetud vähemalt 80% alast. Niidetud viimati käesoleval aastal või 1–3 aastat tagasi. Taastatud rohkem kui 10 aastat, kände on vähe. Pindala vähemalt 1 ha, kui ala suurus on üle 10 ha, võivad muud näitajad vastata ka B kategooriale. Aruluste, kastikud, angervaksad domineerivad rohustus laikudena vähem kui 20% alast. Liigirikkus on ruutmeetril enamasti üle 50 soontaimeliigi ruutmeetril. Floristiline väärtus on kõrge, leidub rohkesti kaitsealuseid liike (Ida-Eesti lubjavaestel aladel piisab ka mõnest 3. kategooria liigist).
B - hea	Rohukamar võib katta 60% alast, see viitab enamasti puistu liigsele tihedusele. Kui puisniitu pole majandatud 4–10 aastat, siis võib olla siin võsa kuni 50% alast, kõrgusega kohati kuni 3 meetrit. Oluline, et võsa on rootorniidukiga enamasti niidetav, ilma eelneva võsalõikusega. Kui taastatud vähem kui 10 aastat tagasi, siis iseloomulik rohukamar on enam-vähem välja kujunenud. Pindala võib olla ka 0,5 ha väiksemate alade puhul peavad muud tunnused olema parimad. Monokultuurseid laike on rohukamaras kuni 50%, liigid sõltuvad pinnase lubjarikkusest ja niiskusest. Liigirikkus võib olla ka 30 soontaimeliiki või rohkem ruutmeetril. Floristiline väärtus võib olla ka väike kuni keskmine, näiteks liigivaeste soostunud puisniitude puhul.
C - keskmine	Rohukamarat võib olla vähem kui poolel alast, vaid valgustatumates kohtades võsalaikude ja põõsaste vahel. Ilmselt pole ala majandatud rohkem kui 10 aastat, ent võsa ja noored puud

	pole veel puurindesse jõudnud. Taasmajandamine nõuab eelnevat võsaraiet. Rohukamar võib koosneda peamiselt domineerivatest liikidest arulustest, kastikust jt. ning olla sekundaarselt liigivaene (majandamise taastamisel suureneks liigirikkus suht. kiiresti). Niiskemates ja märgades kohtades võib niidu pind olla väga mätlük, kui domineerivad mätastarn, sinihelmikas, luht-kastevars. Niiskemad puisniidud võivad ka pilliroogu kasvada. Floristiline väärtus võib olla väikene, rohustu sekundaarselt liigivaene, koosnedes vähestest liikidest.
--	--

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Puisniitu on püsivalt ekstensiivselt majandatud: niidetud vähemalt aasta-paari tagant või pole hoolduse lõppemise tagajärjel koosluse struktuur halvenenud. Esteetiline väärtus võib olla keskmine kuni kõrge, vahel suurendavad seda ka pärandkultuuri elemendid küünid, kiviaiad jne. Negatiivse inimõju ilminguid on vähe (risustamine, teed, liinid, väetamine, varasem põld jms.).
II - hea	Puisniit on olnud hooldamata (üldjuhul 5–15 aastat), kuid iseloomulik niidutaimestik on veel küllalt hästi säilinud; suurenenud on põõsaste osakaal ja rohukamar on hõrenenud või leidub vähem kui 50% alast. Esteetilist väärtust võivad kahandada võsastumine, samuti mitmesugused negatiivse inimõju nähted.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud hooldamata rohkem kui 10 aastat ning hoogsalt võsastuv/metsastuv. Puisniidule iseloomulike liikide hulk on oluliselt vähenenud ja vohavad hoolduse puudumisest eelise saanud dominantliigid, eriti aruluste, jäneskastik, rohukamar on tunduvalt hõrenenud ning on levinud enamasti vaid laiguti. Esteetiline väärtus kipub võsastunud aladel tavaliselt väike olema.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Püsihoolduses (niitmine koos heina koristamisega) olev niit, mida ei väetata ega kasutata hooldusmeetmena rohu purustamist. Silmnähtavaid majandamistakistusi pole märgata: maaomanik on majandamise jätkumisest huvitatud kas toetuste saamise tõttu, idealistlikel eesmärkidel vms.
II - head eeldused	niitmine on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse niitu ainult osaliselt. Kui niidetud hein on maha jäetud, siis suureneb rohustu lopsakus ja väheneb liigirikkus. Võsa on siiski niidetav rootorniidukiga või ka teiste niidukitüüpidega ning taasmajandamine ei eelda spetsiaalseid taastamistöid. Juurdepääs puisniidule olemas. Maaomanik on majandamisest enam-vähem huvitatud, vähemasti ei tee selleks takistusi.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	pole majandatud pikka aega. Hooldustööde taasalustamine eeldab võsaraiet või metsatöid, võib osutada vajalikuks juurdepääsuteede lahtiraiumine, truupide-sildade ehitamine. Puisniit võib asuda inimasustusest kaugel ja olla raskesti juurdepääsetav. Puisniit võib asuda eramaal, mille omanik pole puisniidu majandamisest huvitatud või isegi väldib seda.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Piisab üksikute põõsaste või puude eemaldamisest, misjärel saab koheselt niidukiga või väiksemate alade puhul ka käsitsi niitma hakata. Juurdepääsutee on olemas või kergesti taastekitav.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat (kuni 50% alast) võsaraiet, sellela pole uuesti majandatav. Juurdepääsutee on kerge vaevaga taastatav, võib olla vajalik truupide või sildade ehitamine.
III – raske või võimatu taastada	Vajab ulatuslikku võsa ja puude eemaldamist. Juurdepääsutee puudub või selle rajamine nõuab ulatuslikku ehitustööd, mitmeid kilomeetreid uute teede rajamist, sildade ja truupide ehitamist.

Üldine looduskaitseväärus

Puisniitude üldise looduskaitsevääruse piisavaks määramisel tuleb arvestada ka ornitoloogilisi, mükoloogilisi, entomoloogilisi jne. aspekte. Paraku peab ikkagi otsustama enamasti taimkatte põhjal, kuivõrd teiste elustikurühmade andmestik on puudulik ning see eeldab vastavate rühmade asjatundjate põhjalikumaid uurimisi eri aastaegadel – linnustikku saab hinnata objektiivselt kevadisel pesitsusajal, seenestikku eeskätt suvel ja sügisel, sõltuvalt ka ilmastikust. Nii jääb põhiliseks ikka taimkate, mida on võimalik hinnata teatavate mööndustega terve vegetatsiooniperioodi vältel.

A-väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus, funktsionaalsus ja struktuuri säilimine, kehvemate näitajate puhul väga hea taastamispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses olulise looduskaitseväärusega kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus, funktsionaalsus ja struktuuri säilimine väga hea või hea taastamispotentsiaaliga. See sõltub ka alade suurusest ja sidususest
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus, funktsionaalsus ja struktuuri säilimine keskmise taastamispotentsiaaliga või hea taastamispotentsiaaliga (väga väikeste alade puhul) aladel. Ümbritsevatel kooslustel puudub eriline kaitseväärus.

7230 Aluselised ja nõrgalt happelised liigirikkad madalsood

NB! Eesti tingimustes kuuluvad siia elupaigatüüpi ka soostunud niidud (seejuures on enamasti Paal 1997 klassifikatsiooni liigivaeseid soostunud niite piisavalt liigirohked et Euroopa kontekstis kuuluda Natura 7230 alla)

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid niidul esineb, seda parem on esinduslikkus):

Looduslik veerežiim

Kõrge liigirikkus (eriti lubjarikaste soostunud niitude puhul)

Haruldaste ja kaitstavate liikide ohtus

Esinduslikkus

A – väga hea	Niit on lage või hõreda puu- ja põõsarindega (katvus kuni 30 %). Puittaimestik üksikute isendite või väikeste rühmadena, moodustades tüüpilise puisniidu maastikupildi. Kuivendamise mõju puudub. Taimestik on liigirikas, selles on arvukalt niiskuslembeseid lõikheinalisi, rohttaimeliike ja samblaid. Iseloomulik on mitmete käpaliste jt. haruldaste liikide esinemine. Ideaaljuhul on niit niidetav või suve teisel poolel nõrga koormusega karjatatav. Liigivaeste soostunud niitude või madalsoode puhul on liike vähem, kuid need on tüüpilised antud mullatingimustele.
B - hea	Niit on kergelt võsastav (puu- ja põõsarinde katvus kuni 50 %), meenutades tihedamat puisniitu. Mikroreljeef võib nõrga kuivendamise mõjul olla veidi mättaline (eriti sinihelmika ja suurekasvuliste tarnade mättad), mistõttu taimestik on liigivaesem. Majandamine on lõppenud üle 10 aasta tagasi
C - keskmine	Puu- ja põõsarinde katvus on üle 50 %, kuid puisniidule iseloomulik maastikupilt on säilinud. Kuivendamise mõju on keskmine, selle toime on tarna- ja sinihelmikamatähte osatähtsus kuni 50 %. Väikesekasvuliste ja tüüpiliste niiskuslembeste liikide arv on vähenenud, puuduvad

	nõudlikumad käpalised. Mõnel juhul võib täheldada pilliroo ja jäneskastiku pealetungi. Mittermajandatud juba kümneid aastaid.
--	---

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Niitu niidetakse või karjatatakse püsivalt või on majandamine küll lõppenud, kuid soodsa veerežiimi tõttu ei ole elupaik kinni kasvanud. Nii on kas lage või hõreda puu- ja põõsarindega, rohustu suhteliselt madalakasvuline, liigirikas ja/või tüüpiline.
II - hea	Elupaik majandamata, kuid vähe võsastunud. Iseloomulik ja liigirikas taimestik säilinud, kuid on suurenenud mättalisus ja kasvab kõrgekasvulisi lõikheinalisi.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on olnud pikemat aega majandamata, võsastunud ja mättaline. Mätastel on hakanud kasvama kuivematele kasvukohtadele iseloomulikke liike. Väikesekasvuliste niiskuslembeste liikide osatähtsus oluliselt vähenenud

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Elupaika majandatakse regulaarselt või puudub kuivenduse mõju (hea veerežiim soodustab elupaiga säilimist veel mõne aja jooksul).
II - head eeldused	Kuivenduse mõju puudub või on see nõrk. Võsastumine keskmise ulatusega.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Kuivendamise mõju keskmine või tugev, elupaik on tugevasti võsastunud.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Vajalik väike võsatõrje, võimaluse korral niita või karjata nõrga koormusega.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajalik loodusliku veerežiimi taastamine, võsatõrje, majandamine
III – raske või võimatu taastada	Veerežiim kraavitamisega rikutud, loodusliku oleku taastamine töömahukas. Vajalik ulatuslik võsatõrje, võimalik et ka mätaste purustamine või freesimine.

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärus	Ala lage või hõreda puisniiduilmeline, kuivendamise mõju puudub, mättad madalad, liigiline koos seis iseloomulik, liigirikas (ka haruldaste liikide poolest) ja/ või tüüpiline. Ideaaljuhul on elupaik ka majandatav.
B – kõrge kaitseväärus	Ala lage või hõreda kuni keskmise tihedusega puisniidu ilmeline. Kuivenduse mõju puudub või väga nõrk. Suurte mätaste osatähtsus väike, arvukalt tüüpilisi ja haruldasi liike.
C – keskmine kaitseväärus	Elupaik keskmiselt võsastunud, mättaline, tüüpiliste ja haruldaste liikide osatähtsus vähenenud, keskmiselt rikutud veerežiimiga. Taastamine seotud peamiselt puittaimestiku harvendamisega ja kuivenduse mõju elimineerimisega.

***8240, plaatlood (paesillutised)**

Esinduslikkuse tunnuselemendid (mida rohkem neid esineb, seda suurem on esinduslikkus):

Kestev ja mõõduka intensiivsusega majandustegevus (karjatamine).

Lageda plaatloo suurus.

Taimkatte liitunud laikudel kasvab loodudele iseloomulik hõre, madal ja mosaiikne taimekooslus.

Esinduslikkus

A – väga hea	Vastab täielikult tüübikirjeldusele. Traditsiooniline, mõõdukas karjatamine kestab või on lõppenud suhteliselt hiljuti. Lagedad alad on võimalikult suured. Lookooslused on põlised ja ei ole kuigivõrd degradeerunud. Taimestunud laikudel kasvab loodudele iseloomulik hõre, madal ja mosaiikne lookooslus.
B - hea	Vastab hästi tüübikirjeldusele. Majandustegevus (karjatamine) on lõppenud. Taimestunud laikudel kasvab loodudele iseloomulik kooslus. Alad on keskmise suurusega. Paelõhedes kasvab üksikuid põõsaid ja puid.
C - keskmine	Vastab tüübikirjeldusele mõõndustega. Karjatamine on lõppenud ammu. Plaatloo-sarnane

	elupaik on tekkinud suhteliselt hiljuti, nt eri iseloomuga pinnasetööde käigus. Lookooslused on suhteliselt noored. Alad on väikesed. Paelõhedes kasvab palju põõsaid ja puid.
--	--

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Elupaik on püsivas ekstensiivses hoolduses (karjatamine) ja/või muutusi taimkattes ei esine (vt esinduslikkus A).
II - hea	Elupaik on hooldamata, iseloomulik lookooslus on säilinud. Paelõhedes kasvab üksikuid põõsaid ja puid (vt esinduslikkus B).
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on hooldamata või suhtelisest noorusest tulenevalt alles kujunemisjärgus. Paelõhedes kasvab palju põõsaid ja puid. Iseloomulike liikide hulk on väike, domineerivad juhuslikud ruderaalsed liigid (vt esinduslikkus C).

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Ala on osa suuremast looalast (6280) ja seda majandatakse (karjatatakse) traditsiooniliselt. Karjatamise katkemist ei ole ette näha.
II - head eeldused	Regulaarne karjatamine alal on katkenud aga eksisteerib perspektiiv selle taasalustamiseks tulevikus.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	Majandustegevus on lõppenud ja igasugune perspektiiv selle taasalustamiseks puudub.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Ala on võimalik taas-majandama (karjatama) hakata ilma spetsiaalsete eeltöödeta. Juurdepääs alale on hea.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Majandamisega taas-alustamine on võimalik koheselt. Soovitatav oleks põõsaste ja puude eemaldamine paelõhedest. Juurdepääsutee on kergesti rajatav.
III – raske või võimatu taastada	Ala majandamine karjamaana ei ole otstarbekas. Juurdepääs alale on raske.

Üldine looduskaitseväärus

Plaatloodude üldine looduskaitseväärus on olemuslikult kõrge – arvestades selle elupaigatüübi haruldust ja väga piiratud levikut.

A-väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus väga hea taastamis-/taastumispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses kasvukohatüüpide kompleksis.
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus väga hea või hea taastamispotentsiaaliga (sõltub ka alade suurusest ja sidususest).
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus keskmise taastamispotentsiaaliga või hea taastamispotentsiaaliga (väga väikeste alade puhul).

9070, Fennoskandia puiskarjamaad

Looduskaitseväärtuse tunnuselemendid (mida rohkem ja paremate näitajatega neid elupaigas leidub, seda parem): Võimalikult tihe ja laialt levinud rohukamar, niidu- ja karjamaaliikidega. Kui ülekaalus on samas kohas looduslikult arenevale kasvukohatüübile omased metsaliigid, võib olla tegemist hoopis karjatatava metsaga või alles hiljuti kasutusse võetud puiskarjamaaga. Iseäranis heade näitajatega on puiskarjamaad, mida kasutatakse vahete-vahel ka heinamaana. Vaid karjamaana kasutatavatel aladel hakkab mingil määral kasvama võsa, seetõttu tuleb aeg-ajalt selliseid puiskarjamaid võsast puhastada.

Võimalikud puiskarjamaade variandid:

- A) Taastatud metsast vähemalt 10 aastat tagasi ja seejärel pidevalt majandatud. Enamasti on tänapäevased puiskarjamaad metsast taastatud umbes 10 või vähem aastat tagasi ja koosluste struktuur on välja kujunenemata.

- B) Endised puisniidud, mida nüüd kasutatakse karjamaana – neil on puiskarjamaale omane niidukamar jm. tunnused paremini välja kujunenud.

Ala suurus: mida suurem, seda väärtuslikum, kusjuures pindalalt suurel puiskarjamaal võivad teised tunnused olla kehvemad

Iseloomuliku struktuuriga puistu ja põõsarinne

Esinduslikkus

A – väga hea	Tunnuselemendid parimate näitajatega. Rohukamaraga kaetud vähemalt 60% alast. Karjatatud viimati käesoleval aastal või 1–3 aastat tagasi. Taastatud rohkem kui 10 aastat tagasi, kände on vähe. Enamasti on tegemist endise puisniiduga, mida kasutatakse nüüd karjamaana. Pindala vähemalt 1 ha, kui ala suurus on üle 10 ha, võivad muud näitajad vastata ka B kategooriale. Rohustu koosneb peamiselt niidu- ja karjamaaliikidest, võib kodomineerida luht-kastevars, laiguti kõrvenõges või mõni teine kehvema söödavusega liik. Liigirikkus on enamasti tagasihoidlik.
B - hea	Rohukamar võib katta ka 40% alast või vähem, see viitab enamasti puistu liigsele tihedusele, harvem liigsele karjatamiskoomusele. Kui puiskarjamaad pole majandatud 4–10 aastat, siis võib olla siin võsa kuni 25% alast, kõrgusega kohati kuni 3 meetrit. Puiskarjamaa pindala võib olla ka 0,5 ha väiksemate alade puhul peavad muud tunnused olema parimad, kuid tavaliselt on väikesed puiskarjamaad kasutusel ööbimiskoplitena, kus rohukamarat on veelgi vähem ja mudale sõtkatud mullapinda rohkesti. Monokultuursed laigud võivad rohukamarast moodustada enamiku, liigid sõltuvad pinnase lubjarikkusest ja niiskusest. Floristiline väärtus on tavaliselt väike.
C - keskmine	Rohukamarat võib olla vaid valgustatumates kohtades võsalaikude ja põõsaste vahel. Karjatatud puiskarjamaal viitab see puistu liigsele tihedusele, samuti hiljutisele taastamisele mõne aasta eest. Rohukamar võib koosneda suuremas osas metsaliikidest, kuid kindlasti peaks olema ka karjatamisele viitavaid luht-kastevert, tuliohakat jt. Niiskemates ja märgades kohtades võib puiskarjamaa pind olla väga mätlük, kohati võib olla ka pilliroogu.

Struktuuri säilimine

I – väga hea	Puiskarjamaad on püsivalt ekstensiivselt majandatud: karjatatud vähemalt aasta-paari tagant või pole hoolduse lõppemise tagajärjel koosluse struktuur halvenenud. Esteetiline väärtus võib olla keskmine kuni kõrge, vahel suurendavad seda ka pärandkultuuri elemendid vanad tarad, loomade varjualused, kiviaiad jne. Negatiivse inimõju ilminguid on vähe (risustamine, teed, liinid, väetamine, varasem põld jms.).
II - hea	Puiskarjamaa on olnud hooldamata (üldjuhul 5–15 aastat), suurenenud on põõsaste osakaal ja rohukamar on hõrenenud või leidub vähem kui 40% alast. Selle hinde pälvivad ka puiskarjamaad, mis on küll hooldatud, ent kasutatud suhteliselt lühikest aega, enamasti vähem kui 10 aastat; sellele viitab ka kändude rohkus. Esteetilist väärtust võivad kahandada võsastumine, samuti mitmesugused negatiivse inimõju nähted.
III - keskmine või osaliselt degradeerunud	Elupaik on kas a) olnud hooldamata rohkem kui 10 aastat ja seetõttu hoogsalt võsastuv/metsastuv või b) taastatud alles mõned aastad tagasi ja seetõttu elupaigale omased tunnused välja kujunemata.

Säilimise eeldused/tingimused (funktsioneerimine)

I – väga head eeldused	Püsihoolduses (karjatamine koos aeg-ajalt võsa raiumisega) olev puiskarjamaa, mida ei väetata, loomadele ei anta karjamaal täiendavat sööta. Silmnähtavaid majandamistakistusi pole märgata: maaomanik on majandamise jätkumisest huvitatud kas toetuste saamise tõttu, idealistlikel eesmärkidel vms.
II - head eeldused	karjatamine on lõppenud hiljuti või on ilmne hoolduse ebaregulaarsus või hooldatakse karjamaad osaliselt. Kui kasutatakse vaid karjamaana, siis aeg-ajalt tuleb raiuda võsa, mida loomad enam süüa ei taha või ei saa. Puiskarjamaa taasmajandamine ei eelda

	spetsiaalseid taastamistöid. Juurdepääs puiskarjamaale on olemas. Maaomanik on majandamisest enam-vähem huvitatud, vähemasti ei tee selleks takistusi.
III - keskmised või ebasoodsad eeldused	pole majandatud pikka aega. Hooldustööde taasalustamine eeldab võsariiet või metsatöid, võib osutada vajalikuks juurdepääsuteede lahtiraiumine, truupide-sildade ehitamine. Puiskarjamaa võib olla inimasustusest kaugel ja keset metsa. Puiskarjamaa võib asuda eramaal, mille omanik pole majandamisest huvitatud või isegi väldib seda.

Taastamise võimalused

I – kerge taastada	Piisab puistu hõrendamisest, enamasti vaid üksikute põõsaste või puude eemaldamisest, misjärel saab koheselt karjamaana kasutada. Tarad ja juurdepääsuteed on olemas või kergesti rajatavad.
II – võimalik taastada keskmise jõupingutusega	Vajab ulatuslikumat (kuni 50% alast) võsa- ja metsariiet, selleta pole karjamaana kasutatav. Tarade ehitamine nõuab sihtide sisseraiumist. Juurdepääsutee on kerge vaevaga taastatav, võib olla vajalik truupide või sildade ehitamine.
III – raske või võimatu taastada	Vajab ulatuslikku võsa ja puude eemaldamist. Juurdepääsutee puudub või selle rajamine nõuab ulatuslikku ehitustööd, mitmeid kilomeetreid uute teede rajamist, sildade ja truupide ehitamist.

Üldine looduskaitseväärus

A-väga kõrge kaitseväärus	Väga hea esinduslikkus või hea esinduslikkus, funktsionaalsus ja struktuuri säilimine, kehvemate näitajate puhul väga hea taastamispotentsiaaliga. Pindalaliselt suured alad või lähestikku asuvad keskmise suurusega alad ühtses olulise looduskaitseväärusega kasvukohatüüpide kompleksis
B – kõrge kaitseväärus	Hea esinduslikkus või keskmine esinduslikkus, funktsionaalsus ja struktuuri säilimine väga hea või hea taastamispotentsiaaliga. See sõltub ka alade suurusest ja sidususest
C – keskmine kaitseväärus	Keskmine esinduslikkus, funktsionaalsus ja struktuuri säilimine keskmise taastamispotentsiaaliga või hea taastamispotentsiaaliga (väga väikeste alade puhul) aladel. Ümbritsevatel kooslustel puudub eriline kaitseväärus.